

ایدئولوژی‌سازی از دموکراسی

احمد غلامی

«ایده‌های دموکراسی، به‌کارگیری از دموکراسی برای مقاصد غیردموکراتیک»

باید از راه‌های دیگر به تحلیل سیاست داخلی ایران پرداخت. راه‌های دورتری که در مدت‌زمان کوتاه‌تری ما را به شناخت وضعیت موجود می‌رساند و تحلیل دقیق‌تری را ممکن می‌کند. چه کسی گفته است همواره برای حل مسائل باید نزدیک‌ترین راه را انتخاب کرد؛ در برخی مواقع نزدیک‌ترین راه به دلیل موانع بی‌شمار موجود، ما را دیرتر به مقصد می‌رساند. این تجربه را به‌صورت ملموس و عینی می‌توان در کلان‌شهرها دید. راننده‌های این شهرها همواره برای رسیدن به مقصد نزدیک‌ترین راه را انتخاب می‌کنند، اما اگر این نزدیک‌ترین راه پرترافیک باشد، با موانعی بسیار ازجمله ایست بازرسی، بدیهی است کسی که راه دورتر و بدون ترافیک را انتخاب کرده است، زودتر از دیگران به مقصد خواهد رسید. این مقدمه می‌خواهد نشان دهد که چگونه از ایده‌های غیرسیاسی می‌توان برای تحلیل‌های سیاسی بهره برد. در هفته گذشته مختصری درباره زندگی و تعابیر به‌کاررفته در آثار سیمون وی نوشتیم. آنچه این بار می‌خواهم بر آن تأکید کنم، تعبیر «نگریستن» است. وی این تعبیر را در اواسط قرن نوزدهم به کار برده و اینک بیونگ چول هان بعد از قرن‌ها آن را به شکل دیگری مطرح کرده است. تعبیر سیمون وی از «نگریستن» و تعبیر چول هان از «زمان‌پریشی»، به مسئله زمان و جایگاه انسان در زمان می‌پردازد. بدون در نظر گرفتن تغییراتی که در تلقی ما از زمان رخ داده نمی‌توان به مسئله سیاست پرداخت، مگر اینکه بگویم سیاست‌های عمل‌گرایانه می‌توانند مستقل از رویکردهای نظروزانه امر سیاسی را در خلا شکل دهد. اگرچه در سیاست داخلی ایران، نه‌تنها با غیاب سیاست‌های عمل‌گرایانه و نظروزانه در خلا به سر می‌بریم، بلکه تحلیل‌گران جناح‌های سیاسی ایران بیش از همه به رفع موانع اقتصادی تأکید دارند و حتی یکی از اصلاح‌طلبان باور دارد مسائل جامعه ایران را می‌توان با حل مسائل اقتصادی سروسامان داد. طیف دیگر بر این باور است که به غیر از دموکراسی و ایجاد فضای دموکراتیک در جامعه، نمی‌توان کاری از پیش برد. بدیهی است راهکارهای اقتصادی و سیاسی، یعنی توزیع عادلانه ثروت و ایجاد دموکراسی از الزامات جامعه مدرن است. اما نکته اساسی‌تر این است که دیگر با آموزه‌های پیشین درباره اقتصاد یعنی ستایش بازار آزاد و گشاده‌دستی دولت در تقدیم همه عوامل به بازار، مشکلی از مردم حل نخواهد کرد. دوره‌های مختلف رؤسای جمهور در ایران نشان داده سیاست‌های نئولیبرال در شکل و شمایل‌های متفاوت نتوانسته برای برون‌رفت از وضعیت بحرانی اقتصادی کمک مؤثری به تهی‌دستان کند و هر روز مستمندان فقیرتر شدند و ثروتمندان ثروتمندتر. اصرار صاحب‌نظران نئولیبرال در جناح‌های سیاسی اصولگرا و اصلاح‌طلب به این ایده اقتصادی، آن را بیش از پیش تبدیل به ایدئولوژی غالب در سیاست‌های اقتصادی ایران کرده است. اما از آن مهم‌تر تأکید مبالغه‌آمیز بر دموکراسی است؛ آن‌هم از سوسی کسانیک که واقعا به جامعه دموکراتیک باور ندارند و تأکید این گروه از تحلیل‌گران و نخبگان سیاسی بیش از آنکه وفاداری به دموکراسی باشد، ایدئولوژی‌سازی از دموکراسی است. نمی‌دانم تا چه میزان می‌توان این تعبیر از دموکراسی را صحیح دانست، اما آنچه انکارناپذیر است، فعالیت کسانیک است که از دموکراسی و جامعه دموکراتیک دفاع می‌کنند، در حالی که تجربه زیسته آنان نسبتی با دموکراسی ندارد. اصولگرایان در صدر این جناح‌ها هستند و اصلاح‌طلبان با سوءاستفاده ابزاری از دموکراسی برای بقا و رسیدن به قدرت تلاش می‌کنند. در کنار این جناح‌های سیاسی داخلی، بخشی از اپوزیسیون خارج از کشور نیز با استفاده از فضای سیاسی بسته داخلی بر طبل دموکراسی می‌کوبد و از دموکراسی برای انتقام‌گیری و به قدرت رسیدن سخن می‌گوید. تردیدی نیست که اینجا دموکراسی همان ایدئولوژی است، اما سویه غم‌انگیز ماجرا آنجاست که عده‌ای وفادارانه به دموکراسی باور دارند، اما آنان نیز قیاردند با تأکید بیش از اندازه بر دموکراسی، آن را به ایدئولوژی مسلط تبدیل کنند. آنان طوری از دموکراسی سخن می‌گویند که گویا تنها راه‌حل، رسیدن به دموکراسی است و غیر از آن راهی وجود ندارد. بی‌تردید دموکراسی می‌تواند تنها راه رسیدن به جامعه دموکراتیک و اقتصاد بسامان باشد، اما با نگاه یک‌سویه به دموکراسی خاصه دموکراسی پارلمانی و اصرار بر نادیده انگاشتن معایب و مضرات دموکراسی، به ایدئولوژی تقلیل پیدا می‌کند. مگر نه اینکه کشورهایی

همچون آمریکا و برخی کشورهای اروپایی، اینک با بحران دموکراسی روبه‌رو هستند.

<div><div>📅</div><div>شنبه ۲۶ اسفند ۱۴۰۲</div></div>
<div><div>📅</div><div>۵ رمضان ۱۴۴۵</div></div>
<div><div>📅</div><div>۱۶ مارس ۲۰۲۴</div></div>
سال بیست‌ویکم
شماره ۴۷۹۷
<div>استثنااً پنجاه هزار تومان</div>
۱۲ صفحه + ۵۲+ صفحه ویژه‌نامه

روزنامه

در «شرق» امروز می‌خوانید: برگ برنده‌ای به نام «معین» • بازی واشنگتن با معافیت تحریمی ایران • آغاز انتخابات ریاست‌جمهوری روسیه و کاندیدای بدون رقیب؛نمایشی برای تداوم قدرت پوتین

برخی اعضای اتاق ایران از پیشروی **دخالت‌های دولت** در پارلمان بخش خصوصی خبر می‌دهند

خصوصی‌ها گرفتار دولتی‌ها

یک گره اخلاقی که همیشه باید در صنعت توریسم و فصول گردشگری آن را جدي گرفت

یک گره اخلاقی که همیشه باید در صنعت توریسم و فصول گردشگری آن را جدي گرفت

خطر همیشگی تخریب بناهای تاریخی

از «مؤسسه برنامه‌ریزی ایران» تا «مؤسسه نیاوران»

رضا احمدی

جدید و بهبود نوشته‌های مربوط به برنامه‌ریزی به زبان فارسی – گذراندن فرصت مطالعاتی برنامه‌ریزان استان‌ها در این مرکز در راستای افزایش دانش تخصصی – اداره برنامه بوس‌های اعطایی به برنامه‌ریزان ایرانی و اعزام آنها به بهترین و مناسب‌ترین مؤسسات خارج از کشور – سازمان‌دادن مسافرت‌های مطالعاتی برای برنامه‌ریزان به‌خصوص برنامه‌ریزان استان‌ها – اعزام اعضای برجسته مؤسسه به‌عنوان نماینده ایران در کنفرانس‌های علمی و تخصصی خارج از کشور – کمک به پیشرفت و بهبود آموزش برای برنامه‌ریزی در مؤسسات عالی آموزشی ایران.

در ایسن نقد و بررسی‌ها برخی هم پیشنهاد تأسیس «مرکز عمران بین‌المللی ایران» را داشتند و چنین مرکزی را برای تسریع در تمرکززدایی اداری و کوشش‌های جدی‌تر برای برنامه‌ریزی منطقه‌ای، جبران ضعف سازمان‌های غیرمرکزی برای برعهده‌گرفتن مسئولیت، تقویت سازمان‌های منطقه‌ای و تأمین بودجه از طریق مرکز عمران بین‌المللی ایران ضروری می‌دانستند. در نهایت، ویرایش دوم گزارش هیئت تحت راهبری وان هوک که پیشنهاد تأسیس «مؤسسه ملی توسعه» را داشت، در جلسه‌ای با حضور محمدباقر نمازی (معاون سازمان برنامه و بودجه)، فیروز توفیق (معاون سازمان و رئیس مرکز آمار و رئیس پیشین مرکز آموزش و پژوهش در برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، امیرپرویز خزیمه‌علم (سرپرست مرکز آموزش و پژوهش در برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، فیروز وکیل (رئیس دفتر برنامه‌سنجی سازمان)، احمد اشرف (رئیس دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی سازمان) و فریدون میشری (از مهندسين مشاور یکم) مورد تحلیل، بررسی و اصلاح قرار گرفت و «مؤسسه برنامه‌ریزی ایران» بنا بر مجوز شورای گسترش آموزش عالی در شهریور ۱۳۵۴ تأسیس شد و امیرپرویز خزیمه‌علم به‌عنوان اولین رئیس مؤسسه تعیین شد. الکساندر مژلومیان، مجید تهرانیان، سیروس آیین‌پور، احمد اشرف، محمد قاضی، محمدسعید نوری‌نایینی، حسین عظیمی، ناصر پاکدامن، فیروز توفیق، محمد طلایی و بهمن آبادیان ازجمله کارشناسان و پژوهشگرانی هستند که در آن دوره با مؤسسه برنامه‌ریزی ایران همکاری داشته‌اند یا در استخدام این مؤسسه بوده‌اند. مؤسسه تا سال ۱۳۵۸ فعالیت می‌کند، اما به‌تدریج رو به انحلال می‌رود. درباره انحلال مؤسسه دو روایت وجود دارد. روایت اول، انحلال مؤسسه را به انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۵۹ نسبت می‌دهد. اما در روایت دیگر، در سال ۱۳۵۸ به استناد تبصره ۱۸ قانون بودجه مبنی بر اجازه دولت به هر نوع حذف، ادغام و تبدیل شکل حقوقی در دستگاه‌های اجرائی، اعم از مرکزی و محلی، تجدیدنظر در ساختار مؤسسه برنامه‌ریزی ایران و ادغام آن در سازمان برنامه و بودجه به بحث گذاشته می‌شود. در این راستا، کمیسیونی در نخست‌وزیری ایجاد می‌شود با عنوان «کمیسیون مأمور رسیدگی به تبصره ۱۸». طبق نامه‌ای که سیروس آیین‌پور (از مدیران مؤسسه) در آبان ۱۳۵۸ خطاب به عزت‌الله سبحانی (وزیر مشاور و رئیس سازمان برنامه و بودجه) نوشته است، کمیسیون

مذکور با ذکر دو دلیل در نهایت به این تصمیم رسیده است که «مؤسسه باید در سازمان برنامه و بودجه ادغام و از هزینه‌های زائد اداری و معطل نگه‌داشتن یک ساختمان بزرگ جلوگیری شود». این دو دلیل عبارت‌اند از: وظایف مؤسسه مزبور جعلگی دومرتبه‌کاری با وظایف سازمان برنامه و بودجه است.

– اصولا این مؤسسه برای اجرای چند طرح مطالعاتی مشترک دولت ایران با سازمان ملل متحد تشکیل شده بود که طرح‌های مذکور پس از انقلاب غیرضرور تشخیص داده شده و از بودجه کل کشور حذف شده است.

آیین‌پور در این نامه که به نظر می‌رسد به درخواست رئیس سازمان برای اقناع کمیسیون مذکور برای جلوگیری از انحلال مؤسسه نوشته شده است، با نقد این دلایل توضیح می‌دهد که وجه اساسی ادامه فعالیت مؤسسه، همانا «مصلحت ملی و نیاز نظام برنامه‌ای مملکت به بازویی است که بتواند وظایف و خدمات معینی را ارائه و به انجام برساند که به تصور ما مؤسسه با تغییری جزئی در برخی از وظایف و تأکیدی بیشتر بر پاره‌ای از جنبه‌های وجودی خود، من‌جمله وظیفه آموزش مؤسسه، به انجام چنین رسالت و وظیفه‌ای قادر خواهد بود». بخشی از زمینه‌یات آیین‌پور در رد این دلایل چنین است:

بخشی از وظایف و اقتصاد ایران زبان‌های بزرگی در بر دارد. بلکه یکی از راه‌های استفاده درست از همه ظرفیت‌های تفکر و تحقیق و پژوهش در زمینه‌های مختلف است. نمونه‌های بسیاری از این به‌اصطلاح «دومرتبه‌کاری‌ها» در کشورهایی که اصل تحقیق و پژوهش را به‌عنوان یک ضرورت مبرم پذیرفته‌اند، در زمینه‌های جامعه‌شناسی، فیزیک، پزشکی، اقتصاد و… دیده می‌شود.

دولت ایران با سازمان ملل در چارچوب ضوابطی طرح‌های مطالعاتی مشترکی داشته است که پس از انقلاب همه آنها متوقف شده‌اند؛ اما اینکه مؤسسه برای اجرای این طرح‌های مشترک تشکیل شده است، سخن نادرستی است. مؤسسه برنامه‌ریزی با هدف‌های مستقل و بر طبق اساسنامه نخستین خود برای ایفای نقش معینی در نظام برنامه‌ریزی ایران عمدتا با هدف ارتقای سطح بیش و دانش برنامه‌ریزی ایجاد شده است و چشم‌پوشی از عملکرد مؤسسه برای کشور و اقتصاد ایران زبان‌های بزرگی در بر دارد.

– نقش مؤسسه و کار آن در طرح‌های مشترک با سازمان ملل همان‌قدر است که بعضی دیگر از ارگان‌های سازمان برنامه و بودجه و دیگر سازمان‌های کشور مانند وزارت کشاورزی، وزارت کار و امور اجتماعی، وزارت صنایع و… انجام داده‌اند. به چنین دلیلی نمی‌توان و نباید بر علت وجود مؤسسه با دفتر یا سازمانی خط حذف کشید. – هزینه‌های مربوط به محل کار و فعالیت سازمان‌ها و مؤسسات تنها درباره نتایج حاصله از فعالیت آن سازمان و مؤسسه یا انتظاراتی که از آن می‌رود، قابل طرح و بررسی است.

– نظام و تشکیلات دولتی در ایران در سال‌های اخیر با بحرانی بزرگ سروکار داشته که یکی از مهم‌ترین وجوه آن «خونریزی فنی و تخصصی» این نظام بوده است؛ یعنی که نظام دولت در سال‌های اخیر بهترین و زبده‌ترین و توان‌ترین عوامل فنی و تخصصی خود را از دست داده است. این خونریزی مداوم به ضعف عمومی و پایین‌افتادن توان و قابلیت تخصصی و فنی نظام تشکیلاتی دولت انجامیده است.

– فعالیت‌های دولت در اقتصاد

ایران در ۳۰ سال گذشته [منتهی به سال ۱۳۵۸] نزدیک به ۵۰۰ برابر شده است...

در دیدار مدیران رسانه با رئیسی مطرح شد: به‌روزشدن ادبیات و ابزار ارتباطی نظام با مردم

برگزیده‌ها

تجربه‌های تلخی که اضطراب می‌سازند

تروما؛ زخم پنهان

نقدی بررمان «سنکی برگوری» اثر جلال آل احمد

اضطراب و سرگردانی میان دو هیچ

کنکاشی در روزگار استارهای ایرانی

زندگی در مرز امید

محمد جواد آذری جهرمی:

قطع اینترنت سال ۹۸ به‌اراده من نبود

ویژه‌نامه فنی‌را از روزنامه‌فروشی‌ها بخواهید

یادداشت

پیگیری حقوق مردم خط قرمز ندارد

مهرداداحمدی‌شیخانی

در این مدّٔ پس از انتشار «پایانه روزنه‌گشایی» ۱۱۰ کنشگر سیاسی-اجتماعی، چه در نقدهای مکتوب و چه در گفت‌وگوهای متعدد، این سؤال از امضاکنندگان، به صورت مکرر پرسیده شده که صادرکنندگان پایانه، چند نهایي حضور در انتخابات را کجا می‌دانند و خط قرمزشان کجاست و چه موقع به این تصمیم می‌رسند که دیگر شرکت در انتخابات بی‌معنی است؟ این پرسشی است که علاوه بر آنکه در نقدهای افراد صاحب‌نامی در جریان اصلاحات طرح شده، که حتی در محاوره روزانه امضاکنندگان تا افراد بسیاری، از نخبگان و روشنفکران تا مردم عادی، به اشکال مختلف مطرح می‌شود؛ چنان‌که خود من، چندین بار با این سخن روبه‌رو شده‌ام که «مرگ یک بار و شیون یک بار». شاید استفاده از این ضرب‌المثل از آنجا ناشی شده که بسیار می‌شنویم «جامعه مثل یک موجود زنده است و همان‌طور که موجود زنده، حیات و مِمات دارد، جامعه هم حیات و مِمات دارد»؛ اما این تشابه‌انگاری جامعه و موجود زنده، فقط یک تشابه صوری است و عین به عین نیست. به این معنی که تشابه زنده‌بودن یک جامعه و موجود زنده، فقط از نظر لفظی مشابه است؛ ولی تفاوت‌هایی بنیادی بین این دو زندگی می‌توان دید. مثلا در موضوع مرگ، چه معتقد به حیات جاودان باشیم یا نه، وقتی موجود زنده می‌میرد، کارش در این دنیا تمام می‌شود و اصطلاحا، «صفحه ادامه‌دار» آدمی که می‌میرد، دستش از دنیا کوتاه می‌شود...

استاد گرامی

جناب آقای صلاح‌الدین فتاحی (سالارخان)

درگذشت تأسفبار پدر جنابعالی را تسلیت عرض

کرده، سلامتی و سربلندی جنابعالی را آرزو مندیم.

حمید امن‌زاده – پرهام امن‌زاده

ایده‌دار صفحه ۴